

1944 vs 2024 | Kõike märtsipommitamises hävitatud taastada ei saanudki, purustati valimatult kõike

Lõõmavas Tallinnas kiirustasid ühed varju, teised päästma oma või ettevõtte varandust. Baltisakslasest ettevõtja Ernst Conrad Sporleder ei teinud üht ega teist, vaid haaras kaamera ja ruttas jäädvustama brutaalset hävitustööd otse selle keskmes. 80 aastat hiljem vaatas Maalehe fotograaf Sven Arbet samadele kohtadele uuesti kaamerasilmaga otsa.

9. märtsi neljapäevane päev 1944. aastal oli Tallinnas juba kevadine, mitte väga külm, ent kuidagi kõle. Ilm oli selge, võis oodata kuuvalget ööd.

Sätiti nii kinno, kohvikusse kui teatrisse, sest kuigi õhust oli ohtu oodata, tulid õhuhäired enamasti hilisõhtul või öösel ja ikka nii, et jõudis veel varju. Kui siis kell 18.30 sireenid undama hakkasid, peeti seda esialgu proovihäireks. Eksitus selgus kiiresti ning peagi oli lahti puhas põrgu. Järgnevate tundide jooksul tabas Tallinna selline pommide laviin, mida varem polnud nähtud: õhtuse ja öise rünnaku käigus heideti linnale üle 3000 lõhke- ja süütepommi.

Tallinlased ei tundnud oma kodu ära juba pärast esimest lainet: Harju tänav oli tulelõõmas, põlesid [Estonia teater](#), Niguliste kirik ja Raekoja torn. Tulemõll tekitas keeriseid, mis kandsid leeki ka neile hoonetele, mis polnud pihta saanud. Kuna purustatud oli ka üks Tallinna sisse tulev suur veemagistraal, nappis kustutamiseks vett.

Ühena vähestest jäädvustas toimuvat oma fotoaparaadiga Ernst Conrad Sporleder (1889–1971), Tallinnas sündinud diplomeeritud laevaehitusinsener. Fotodelt on näha, et amatöörfotograaf on olnud väljas nii pommitamise ajal kui ka järgneval päeval, jäädvustades valgustusrakettidest helendavat taevast, leekides hooneid ning tühjust tänavatel järgmisel hommikul.

Fotod pommitamisööst ja järgnevast päevast andsid linnaarhiivile üle tema tütrede Maria Bosse-Sporleder ja Vera Sporleder-Milan. Valisime neist võrdluseks praegusega välja 10. Maaleht tänab artikli valmimisele kaasa aidanud Tallinna Linnaarhiivi.

1944 vs. 2024. Raekoja plats pärast õhurünnakut:

maaleht.ee

Estonia teater
Teater

Esiplaanil 16. sajandil rajatud vaekoda, mille purustused olid taastamiseks liiga suured ning lammutati lõplikult 1946. aastal.

2. Estonia teater:

Estonia teatris algas kl 18 Eduard Tubina ballett „Kratt“

Üks külastajatest kirjutas paar kuud hiljem ajakirjas Eesti Noored, et õige kiiresti pärast häiret hakkas kostma plahvatusi, maja sai pihta ning algas tulekahju.

„Viimast korda langes eesriie vanas „Estonias“. Langes kui vari meie rahva hingele,“ võtab ta varjunime all Sam oma tunded kokku. „Masendava ja mustana näib tulevik. Ei paista niipea päikest Eesti taevas, ei vabane eesti rahvas niipea kohutavast „kratist“, mis tol ööl määratses Tallinnas. Kuid me ehitame üles kõik, sest tuleb aeg, kus Eesti taevas jälle särab puhas päike.“

3. Vaade Taani kuninga aiast:

Niguliste kirik ei põlenud üksi, sealt võttis omakorda tuld rida teisi hooneid.

Kustutada küll püüti, kuid see ei olnud neis tingimustes võimalik. Põlengu käigus hävisid peaaegu kõik kirikusse jäänud esemed, kiriku taastamist alustati 1953. aastal ning aega võttis see 30 aastat.

4. Vanalinn pärast õhurünnakut.

Kahes rünnakulaines hävis kokku 1549 hoonet ja 3350 sai kahjustada. Ilmselt oli siht tsiviiltaristu purustamine.

5. Niguliste tänav:

6. Vaade Harju tänavale Rüütli tänava, Müürivahe tänava ja Harju tänava nurgalt:

7. Vaade Kuninga tänava ja Harju tänava nurgale pärast õhurünnakut. Paremale viib Niguliste tänav:

8. Niguliste kiriku põleng:

„Iga hetk oli oodata Niguliste kiriku torni kokkuvarisemist,“ kirjutas oma aruandes Tallinna Linnaarhiivi abijuhataja Epp Siimo. Hoolimata hoiatustest ta ei lahkunud ning püüdis päästa arhiivist nii palju kui võimalik. „Akna lähedal olnud jumalalaeka arhivaalid kandsin vastasseina, vaeslastekohtu aktidele ja tuld võtnud aknaraamile valasin vett peale. Süttis põlema juhataja kabinet trepikoja aknaraam, tuli kandus sisse ka põlevalt katuselt läbi vastasakna,“ on vaid paar rida arhiivi haaranud kaosest abijuhataja ettekandes.

Hiljem talle pingutuste eest määratud rahalise preemia annetas proua Siimo õhurünnakus kannatanud lastele, öeldes põhjenduseks, et „ainult jõudumööda ametnikuna oma kohust

täitsin“.

Linnaarhiivi hoone Rüütli 8/10 hävis tules.

9. Rüütli tänav pärast pommitamist:

Taamal Niguliste kirik, mille torn põles nii suure hooga, et tekitas tänaval tuulepöörise. Tuletõrjujad püüdsid küll katusele pääseda, kuid pidid sellest peagi loobuma.

10. Niguliste kiriku õu:

Sporlederite pere

Ernst Conradile ja tema isale Ernst Hugo Georg Sporlederile kuulus speditsooniettevõtte E. Sporleder AS. 1939. aastal lahkus Ernst C. Sporlederi abikaasa koos kahe tütreaga sakslaste ümberasumise (Umsiedlung) käigus Eestist. Nagu teisedki ümberasujad, suunati nad elama Poolasse Poznańi.

Ernst C. Sporleder järgnes neile sinna 1941. aastal järelümberasujana (Nachumsiedler), kuid tuli Saksa okupatsiooni ajal Tallinna tagasi. Lõplikult lahkus ta Eestist 1944. aastal.

Sporlederid siirdusid Poolast Saksamaa kaudu Kanadasse, kus Ernst C. Sporleder ka suri.

Villa, mille isa ja poeg ühiselt Tallinnas perele rajasid, mõistagi natsionaliseeriti, kuid Eesti vabanedes said selle enda käsutusse Ernst Sporlederi tütrede Maria Bosse-Sporleder ja Vera Sporleder-Milan, kellest esimene elab Saksamaal ja teine Kanadas. Praegu on maja Tšehhi Vabariigi suursaatkonna omandis.

Maria Bosse-Sporlederi sulest on ilmunud ka raamat „Viimases kohvris on kodumaa“, kus kirjeldatakse Eestist lahkumist ning pere edasist käekäiku.

Tallinn 1944 vs 2024

Ernst Conrad Sporleder